

# FOLKBIBLIOTEKENS SYNPUNKTER PÅ FOLKBIBLIOTEKSSTATISTIKEN

# INNEHÅLL

KULTURRÅDETS ANSVAR FÖR BIBLIOTEKSSTATISTIKEN .....	3
OM UNDERSÖKNINGEN.....	4
Frågorna som ställdes .....	4
Biblioteken som svarade.....	5
RESULTATEN AV UNDERSÖKNINGEN.....	6
Önskemål om tekniska förändringar i webbenkäten .....	6
Önskemål om variabelförändringar .....	6
Ta bort frågeställningar .....	6
Lägg till frågeställningar .....	7
Tillägg av frågeställningar om webbanvändningen.....	8
Önskemål om nya beräkningar .....	8
Svårt att ta ut statistiken som efterfrågas ur bibliotekssystemen.....	10
Önskemål om Kulturrådets rapportering och tabellredovisning.....	11
Sammanfattning.....	12

# KULTURRÅDETS ANSVAR FÖR BIBLIOTEKSSTATISTIKEN

Statens kulturråd har varit statistikansvarig myndighet inom biblioteksområdet sedan 1976. Under den perioden från sjuttioalet fram till nu har mycket hänt på biblioteken. Framför allt har den tekniska utvecklingen påverkat och förändrat området. Det är inte längre självklart att gå till biblioteket för att söka information, det går lika bra att sitta hemma vid sin egen dator och besöka biblioteket. Bibliotekspersonalen behöver inte längre lägga huvudparten av sin arbetstid på katalogisering och registrering utan fungerar nu som informationsexperter i allt högre grad.

Folkbibliotekens uppgift är att främja och stimulera till läsning, utbildning och kultur. Årligen sammanställer Kulturrådet statistik om arbetet inom de 290 kommunala folkbiblioteken. Folkbiblioteksstatistikens främsta syfte är att följa *utvecklingen* inom området och därför mäts årligen samma variabler för att inte göra avsteg från tidsserier i statistiken (med några få undantag). Eftersom folkbiblioteksstatistiken tillhör Sveriges officiella statistik följer framtagandet av statistiken särskilda regler, bland annat måste statistiken vara kvalitetssäkrad och följa riktlinjerna från Rådet för den officiella statistiken. I dessa riktlinjer står också att ”... myndigheten bör anpassa statistikens innehåll och omfattning till samhällsutvecklingen och basera denna anpassning på omvärldsbevakning inklusive dialog med användarna...”.

Som ett led i arbetet med att anpassa statistiken till nutida förhållanden tillfrågades under sommaren/hösten 2009 samtliga 290 folkbibliotek om vilka förändringar och förbättringar de skulle vilja se i den årliga folkbiblioteksstatistiken, förändringar och förbättringar som skulle göra statistiken mer användbar och aktuell för deras arbete.

En rad synpunkter och önskemål om olika förbättringar och tillägg av mätta variabler i folkbiblioteksstatistiken inkom. Många önskade fler variabler. Det är alltid enklare att lägga till variabler i en årlig statistik än att ta bort eller förändra, då bryter man decennielånga tidsserier. Samtidigt åligger det Kulturrådet att följa regler om att kostnaderna för den officiella statistiken ska minskas.

Vissa av förändringarna som folkbiblioteken önskade kan dock genomföras redan i 2009 års folkbiblioteksstatistik som kommer att presenteras i mitten av 2010.

I följande kapitel beskrivs sammanställt de önskemål som inkom från de folkbibliotek som hade tid att skicka in synpunkter.

**Ett stort tack till alla bibliotek som svarade!**

## OM UNDERSÖKNINGEN

### Frågorna som ställdes

Följande brev skickades via e-post till kontaktpersonerna för biblioteksstatistiken vid landets folkbibliotek den 2 juli 2009:

Hej!

Inom KB:s expertgrupp för biblioteksstatistik pågår ett arbete med att se över Sveriges biblioteksstatistik. I samband med detta skulle jag vilja fråga dig som lämnar och använder **folkbiblioteksstatistik** om hur du skulle vilja **förbättra, förenkla eller ändra** på det som samlas in och hur det presenteras. Eventuella förändringar som föreslås kommer successivt att genomföras under de kommande åren. *Har du inga synpunkter, behöver du inte svara.*

När det gäller folkbiblioteksstatistiken har vi fått synpunkter från många användare som du **inte** behöver ta upp i ditt svar:

- Webbenkäten måste förbättras tekniskt, främst avseende utskriftsfunktion och möjligheter att fritt navigera i den.
- Det ska vara möjligt att lämna uppgifter skrivna med decimaltecken.
- Bättre och tydligare definitioner av vad som ingår i olika kategorier.
- Klarare och mer tillgänglig struktur och layout på hur resultaten presenteras i rapporten.
- Bättre möjligheter att få tillgång till tidsserier för olika variabler.

Vänligen inkom med synpunkter före den **15 september**. Här är exempel på några frågor som du gärna får besvara:

1. Hur skulle vi kunna underlätta uppgiftslämnandet för dig som lämnar folkbiblioteksstatistik?
2. Borde ytterligare variabler ingå i statistiken?
3. Borde några "onödiga" variabler utgå ur statistiken?
4. Hur kan vi förbättra presentationen av statistiken i rapport, diagram och tabeller?
5. Hur skulle statistiken kunna göras mer användbar för dig?

Tack på förhand! Trevlig sommar!

Cecilia Ranemo

Utredare

## Biblioteken som svarade

1. Botkyrka
2. Båstad
3. Eskilstuna
4. Gotland
5. Haninge
6. Karlstad
7. Krokoms
8. Lidköping
9. Ljusdal
10. Ludvika
11. Lund
12. Mora
13. Nyköping
14. Osby
15. Oxelösund
16. Sigtuna
17. Sorsele
18. Stenungsund
19. Sundbyberg
20. Sölvesborg
21. Timrå
22. Uddevalla
23. Upplands Väsby
24. Vallentuna
25. Vilhelmina

## RESULTATEN AV UNDERSÖKNINGEN

Några bibliotek gav utförliga svar, några gav koncentrerade svar, några gav resonerande och undrande svar. Det de alla hade gemensamt var att svaren var vettiga, praktiska och användbara. Nedan återges de förslag som inkom i sammanfattad form, uppdelat på förändringsområden:

### Önskemål om tekniska förändringar i webbenkäten

1. Inga spärrade frågor, man ska kunna hoppa omkring i enkäten hur som helst.
2. Jag skulle vilja fylla i viss statistik successivt under året.
3. Vill ha ett underlag redan i början av året som ska undersökas.
4. Det digitala formuläret borde förenklas.
5. Meddela inför kommande år vilka nya statistikuppgifter ni kommer att kräva in. Helst också om det är några uppgifter som tagits bort från insamlingen. Det ger oss en chans att organisera och förenkla sifferinsamlingen under året. Påminn när det är mätveckor.
6. Kommentarfält bredvid numeriska fält.
7. Jag saknar möjlighet att skriva kommentarer till de siffror jag lämnar. Det är nödvändigt ibland, och i år var jag tvungen att skriva en kommentar i första bästa skrivbara fält som ju inte hade med den siffran den avsåg att göra. Så; kommentarfält!
8. Få veta så tidigt som möjligt om någon variabel tillkommer eller ändras (för att kunna förbereda och samla uppgifter).
9. Det vore bra att kunna lämna kommentarer i enkäten. Då skulle man t.ex. kunna skriva att vi inte har någon statistik för det som efterfrågas.
10. Det har varit problem med att spara enkäten och sedan ta upp den och arbeta vidare.
11. Man bör kunna skriva ut den ifyllda blanketten.
12. Ifyllda uppgifter ska kunna ändras om man skrivit fel.

### Önskemål om variabelförändringar

#### Ta bort frågeställningar

1. Gratisprenumerationer på tidskrifter borde kunna utgå ur statistiken. (Denna typ av material finns ju mer och mer tillgängligt via Internet)
2. Bok och band?
3. Referenslitteratur?
4. När statistiken inte säger något är det "onödigt": När man jämför kommun mot kommun och förutsättningarna är så olika, blir det inte en bra jämförelse och man kan heller inte se den lokala utvecklingen. I vissa kommuner har biblioteken två huvudmän, ett för skolbibliotek och ett för folkbibliotek ... vuxenutbildning organiseras också olika och även hur kulturförvaltningarna organiseras spelar in i resultatet tycker jag. Uppfyller vi lagen? Jag tycker inte statistiken ger något svar på detta.
5. Skilj inte mellan skönlitteratur på papper och som ljudbok. Det går bra att skilja ut talbok.

**Lägg till frågeställningar**

1. Dela upp ljudböcker i skönlitteratur och facklitteratur.
2. Lägg till kommentarrutor vid de fasta frågeställningarna i enkäten, olika uppgiftslämnare lämnar in uppgift.
3. Mäta kopiering, fax, scanning etc.
4. Skilj på integrerade skol- och folkbibliotek och rena folkbibliotek
5. Personalvariabeln bör delas upp mer än bara bibliotekarie och övriga (ex. assistent, vaktmätare, chef, ev fler).
6. Man bör kunna redovisa digitala resurser, utskrifter och artiklar med mera.
7. Hur mäter man kopiering, fax, scanning etc. Hos oss är vi de enda som kan utföra detta nu när Svensk kassaservice lagt ner.
8. Kopiering.
9. Det är inte bara intressant att se efter vilka som har en biblioteksplan, utan även se om de om har en biblioteksplan har reviderat den.
10. Var hamnar övrigt bestånd som artotek och föremål i statistiken?
11. Varför räknas det att någon lånat 10 deckare men inte att man hjälpt en låntagare med en längre fråga?
12. E-böcker – förvirrande hur man ska räkna ut det.
13. Är det meningsfullt med bok och band, vad vill man egentligen veta? Det finns alla möjliga varianter och alla dessa är inte till stöd för personer med läs- och skrivsvårigheter.
14. Evenemangsstatistiken är intressant men det är väldigt svårt att gruppera in evenemangen i rätt "fack" .
15. Har alltid tyckt att statistiken för AV-media är märklig. Varför särredovisas barnböcker men inte barn-AV? Varför behandlas alla ljudböcker lika? Är inte de intressantare som Skönlitteratur respektive Facklitteratur?
16. Kommentarruta borde finnas till enkätfrågorna – i vissa fall kan lokala förhållanden göra det svårt att redovisa enligt "norm". Jag vet att vi fick konstiga jämförelsetal något år då man skulle ange antal filialer/personal 1 mars och sedan lades filialer ner 1 april varpå antal utlån sjönk dramatiskt medan antal öppettimmar såg oförändrat ut i statistiktabellerna. Med möjlighet att kommentera skulle er statistik-kunniga personal veta om något borde rapporteras annorlunda. När man talar med andra uppgiftslämnare förstår man att det lämnas in uppgifter som baseras på olika sätt att räkna.
17. Vi skulle vilja ha en uppdelning i medier: Böcker: barn-vuxen Ljud och bild: barn-vuxen Övrigt: barn- vuxen.
18. Personalvariabeln bör delas upp mer än bara bibliotekarie och övriga (exempelvis assistent, vaktmästare, chef, eventuellt fler)
19. Faktiska öppettimmar/år för huvudbibliotek och filialer. Det ger en bättre bild av verkligheten än öppettimmar/vecka. Det bästa vore att ha med båda uppgifterna. Med uppgift på öppettimmar totalt kan man som nyckeltal ha antal besökare/öppettimme.
20. Antal besök på bibliotekets virtuella sidor (ännu så länge svårsmätt)
21. Bokning av datorer (eventuellt svårsmätt)

22. Antal språk tidningar/tidskrifter .
23. Antal utlånade språk.
24. Inom kommunerna har vi ett väldigt tryck på oss att ta emot praktikanter av olika slag. I årsredovisningen har jag en rad för antal praktikanter kortare resp längre tid än en månad. Den har varit mycket användbar.
25. Ta bort bok och band samt referenslitteratur
26. Innehållet – inte formatet – borde styra
27. Lägg till e-tjänster, antal sökningar i lokal katalog
28. Lägg till e-tjänster, antal sökningar i betaldatabaser
29. Varför skiljer man mellan skönlitteratur på papper och som ljudbok? Räknar allt tillsammans i vår egen statistik och har stora bekymmer när vi sedan ska redovisa detta separat. Kan förstå varför vi skiljer ut talböcker men... Detta börjar dessutom bli ganska problematiskt när det numera dräller av olika format (Bok med CD, Bok och Daisy m.m.)

### **Tillägg av frågeställningar om webbanvändningen**

1. Besökare på webben.
2. Hur många lånar om på webben.
3. Hur många reserverar böcker på webben.
4. Hur många tittar i katalogen.
5. Besök i katalogen.
6. Besök på hemsidan.
7. Besök i OPAC.
8. Antal sökningar i lokal katalog.
9. Antal sökningar i betaldatabaser.
10. Antal besökare på bibliotekets virtuella sidor.

### **Önskemål om nya beräkningar**

1. Beräkning av driftskostnad/invånare exklusive lokalkostnader.
2. Fler nyckeltal, sådana som kommunerna använder.
3. Antal bokprat i relation till antal barn och antal bibliotekarier.
4. Medelvärde huvudbibliotekets öppettider för sig inte blanda med filialerna.
5. Sammanföra e-böcker och böcker, inte lägga dem under AV.
6. Presentationen av antal årsverken bibliotekarier/assistent är svår att jämföra mellan olika bibliotek. Det är bra att det står att redovisningen avser den personal som förutsätts enligt budget för folkbiblioteksverksamheten. Kanske det kan göras ännu tydligare med exempel på vad som inte ska ingå t ex inte skol- och gymnasiebibliotekarier även om dessa organisatoriskt tillhör folkbiblioteket.
7. Det är inte bra att t ex huvudbibliotekets och filialernas öppettider räknas tillsammans när genomsnittet för ett biblioteks öppettider ska redovisas. Filialerna hos oss har nu öppet bara en timme per vecka, så det drar verkligen ner huvudbibliotekets öppettider! Det ser konstigt ut i statistiken! Kriterierna för

- en filial bör kanske ses över också - en filial kan ha regelbundna öppettider, hålla öppet för allmänheten etc., men ha oerhört få timmar öppet och räknas då som en filial ändå.
8. Driftskostnad/invånare exklusive lokalkostnad. Den kostnaden kan väl de flesta bibliotek inte påverka och säger kanske mer om hela kommunens ekonomi och politik än biblioteksverksamheten. Kommunens totala driftskostnad per invånare ser astronomiskt stor ut och det jämförelsetalet används ofta "mot" oss i budgettider, när det i själva verket handlar om väldigt höga lokalkostnader som vi inte råder över.
  9. Nyckeltal är något som många kommuner arbetar med. Vi måste använda oss av nyckeltal, och det är tidskrävande och ineffektivt att arbeta med en sorts statistik till er och en annan sort intern i kommunen. Det vore bra om statistiken vi levererar till er hade formen av nyckeltal - eller att resultaten ni publicerar är i nyckeltal. Det räcker inte för oss att rapportera antal. Vi måste knyta dem till andra faktorer för att det ska vara nyckeltal. Det är svårt att hitta bra, jämförbara sådana nyckeltal så det vore mycket önskvärt om ni i samarbetet med KB arbetade på att ta fram sådana för branschen. T ex antal bokprat i relation till antal barn och bibliotekarier etc. DVS sinte bara siffror utan verkliga nyckeltal.
  10. Arbetade förut i en kommun där integrerade folk- och skolbibliotek och en bokbuss försåg skolorna med böcker och de räknades in i kommunlånen. I den kommun jag arbetar nu finns en bra skolbiblioteksverksamhet och här räknas barnböckerna inte in i folkbiblioteksstatistiken och det blir orättvist. Kanske barnboksstatistiken överlag bör ses över?
  11. Det har i många år gjorts orättvisa jämförelser vad gäller statistiken, då den inte har gjort skillnad på integrerade skol- och folkbibliotek och rena folkbibliotek. Det innebär att folkbibliotek i jämförelse med integrerade har en betydligt sämre utlåningsstatistik vad gäller barn- och ungdomsböcker.
  12. Vad innebär integrering med skolbibliotek? Hos oss sköter huvudbiblioteket medieinköp, personalförsörjningen och öppethållande i skolbiblioteket. Är huvudbiblioteket då integrerat med skolbiblioteket även om skolbiblioteket är en fristående enhet inom skolans värld? Det behövs kanske en modernare/tydligare tolkning på detta, samarbete är kanske bättre ord än integrerat.
  13. Bruttokostnader är ointressant, vi skulle vilja ha nettokostnaderna istället. Vissa av våra tjänster är finansierade från annat håll än kommunen. Vi har en bruttokostnad för våra lokaler, men vi lyckas få in hyresintäkter från externa och detta syns inte i statistiken, utan ser ut som vi har jättestora kostnader enbart. det är vanligt med EU-bidrag, projektpengar och annat som gör det möjligt att ha högre bruttokostnader men det är inte så mycket vi betalar för vi får in externa medel.
  14. Definiera vad som ingår i övriga kostnader. El-kostnader t.ex. ingår det i hyran eftersom vissa bibliotek hyr lokal inklusive el medan andra hyr exklusive el och får den kostnaden utöver hyran.

15. Definiera vad ni räknar som anslag och bidrag. Ska projektpengar, sponsorintäkter och andra finansiella intäkter räknas med eller är det endast det kommunala anslaget och Kulturrådspengar som räknas?
16. Nettokostnader borde vara det angivna.

### **Svårt att ta ut statistiken som efterfrågas ur bibliotekssystemen**

1. Integrerade skolbibliotek måste räknas bort för hand.
2. Folkbibliotek i jämförelse med integrerade folk- och skolbibliotek har en betydligt sämre utlåningsstatistik vad gäller barn- och ungdomsböcker.
3. Daisy/talböcker har också vållat en hel del bekymmer, men det kommer kanske att ha rättat till sig i och med att vi nu har en ny version av Libra?
4. Hjälpt oss att trycka på databasleverantörerna så vi får bättre statistik på användandet.
5. Min egen statistik har jag ju redan. Så det är ju jämförelserna mellan kommunerna som är intressant. Men då måste man ju mäta samma saker...
6. Jag skulle vilja veta vad medborgarna tycker om biblioteksservicen.
7. Jag tycker att vi ska utveckla kvalitetsbegreppen och utifrån detta rapportera kvalitetsförbättringar och försämringar. Och med hjälp av detta visa på goda exempel och ge en bättre service utifrån det uppdrag vi har.
8. Bok och band? Är inte det en gammal beteckning, vi har idag bok och DAISY istället, modernisera språkbruket.
9. Talböcker inklusive DAISY? DAISY är väl en talbok?
10. Ni vill ha statistik för folkbiblioteken, men i vårt bibliotekssystem har vi hakat på en gymnasieskola och från och med i år även en högstadieskola. Detta betyder att jag manuellt får räkna bort deras statistik inom alla de olika grupper som ni vill ha statistik över.
11. Vi har även haft funderingar över skillnaden mellan medietyperna o (läromedelspaket) och p (kombinerad resurs). Läromedelspaket hänförs till Icke AV-media medan Kombinerad resurs hamnar i en egen grupp med namn Bok och band. Btj använder endast medietyp o. Vi kommer att konvertera alla våra katalogposter till Burkposter i höst. Då kommer alla våra ”Bok och band poster” per automatik att försvinna och uppgå i mediegrupp o.

### Önskemål om Kulturrådets rapportering och tabellredovisning

1. Presentationen i Kulturen i siffror är svårläst och svåröverskådlig. Kanske bättre med uppdelning på län, efter olika typer av samhällsstruktur. Fler diagram, men inte över hela Sverige utan uppdelat i överskådliga grupper.  
Biblioteksförningens sätt att redovisa är mycket bra och överskådligt varför inte använda denna metod?
2. Musikfonogram? Borde man inte se över det konservativa språkbruket och uppdatera frågorna till 2000-talet.
3. Bra om vi kunde få bättre och tydligare definitioner om vad som ska ingå i olika kategorier i statistiken.
4. Det är inte bra att t.ex. huvudbibliotekets och filialernas öppettider räknas tillsammans när genomsnittet för bibliotekets öppettider ska redovisas. Filialerna hos oss har nu öppet en timme per vecka, så det drar verkligen ner huvudbibliotekets öppettider.
5. Kriterierna för vad som är en filial bör ses över avseende öppettider.
6. Mediekategorierna ”böcker” och AV-material mm, speglar ibland en annan tids medier i en annan tids läsande. Ljudböcker bör räknas som en underkategori till böcker och inte AV-material. Innehållet – inte formatet borde styra.
7. Tydliga stapeldiagram per län och/eller kommunstorlek, ex. kommuner med ett visst antal invånare.
8. Förtydliga bestånd/utlån av e-musik, t.ex. Naxos/musikwebben... hur ska dessa redovisas?
9. Det skulle vara bra att se driftskostnad/invånare exklusive lokalkostnad.
10. Gäller ljudböcker bör de räknas som en underkategori av böcker, inte som AV-material, det är ju samma bok som lånas. Detsamma gäller e-böcker, också de en underavdelning av böckerna.
11. Presentationen av antal årsverken bibliotekarier/assistent är svår att jämföra mellan olika bibliotek. Det är bra att det står att redovisningen avser den personal som förutsätts enligt budget för folkbiblioteksverksamheten. Kanske det kan göras ännu tydligare med exempel på vad som inte ska ingå t ex inte skol- och gymnasiebibliotekarier även om dessa organisatoriskt tillhör folkbiblioteket.
12. Varför är det bara intressant att se vilka bibliotek som har söndagsöppet under vinterhalvåret? Vårt bibliotek har söndagsöppet året runt men det syns aldrig i statistiken.
13. Det ska vara lättare att jämföra kommuner med ungefär lika antal invånare.
14. Skriv in att mikrofilmer som läses på biblioteket inte ska räknas som utlån i definitionerna.
15. Uppgiften om genomsnittligt antal öppettimmar per vecka säger ingenting om man inte samtidigt har tillgång uppgift om antalet filialer.

16. Presentationen av antal årsverken bibliotekarier/assistent är svår att jämföra mellan olika bibliotek. Det är bra att det står att redovisningen avser den personal som förutsätts enligt budget för folkbiblioteksverksamheten.
17. Göras tydligare att skol- och gymnasiebibliotekarier inte ska ingå när det är integrerade bibliotek.
18. Vad spelar det för roll om vi haft 5 eller 6 författarbesök? Det är intressant att vi genomfört författarbesök som läsfrämjande åtgärd. Dessutom skulle man kunna klicka i en ruta om man genomfört det för barn. Om man är så petig att man slänger in ett udda arrangemang som korsordskafé, borde man även precisera utställningar mera; är det konst, samhällsinformation eller museala utställningar? Om ni skippar antalsfrågan om aktiviteter kan ifyllandetiden förkortas 1-2 timmar!!!

### **Sammanfattning**

De variabler i statistiken som borde ses över är:

- a) AV-media, indelning
- b) Barn – vuxen, indelning
- c) Biblioteksplan
- d) Bok och band
- e) Driftskostnader
- f) E-böcker, bestånd
- g) E-musik, utlån och bestånd
- h) Integrerade bibliotek
- i) Kopiering
- j) Ljudböcker
- k) Musikfonogram
- l) Nettokostnad/bruttokostnad
- m) Nyckeltal
- n) Personal
- o) Referenslitteratur
- p) Söndagsöppet
- q) Talböcker
- r) Tidningar och tidskrifter
- s) Utskrifter
- t) Webbesök
- u) Årsverken
- v) Öppettider
- w) Övriga kostnader